

Az indokolt ítélethez való jog és az esküdszéki rendszer

Bárd Károly

egyetemi tanár (CEU)

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) 2009-ben a *Taxquet*-ügyben hozott kamarai ítéletében az esküdszéki rendszer egyik alapvető sajátosságát – a zsúri indokolást nem tartalmazó verdiktjét – kérdőjelezte meg.¹ A korábbi strasbourgi esetjog szerint az indokolást nem tartalmazó verdikt összeegyeztethető a 6. cikkel (ld. például a Bizottság döntését a *Zarouali*-ügyben²), és a Bíróság a *Taxquet*-ítéletben sem mondta ki egyértelműen, hogy a tisztességes eljárás kizárólag a verdikt indokolásával garantálható. Az elmarasztalás oka az volt, hogy az ügyben a bíró kevés és tágan fogalmazott kérdést intézett az esküdtekhez és a vádlott ezek alapján nem tudhatta meg: milyen bizonyítékot tekintett az esküdszék döntőnek, amikor bűnösségét megállapította. Ám az ítéletben az EJEB leszögezte, hogy a strasbourgi joggyakorlat szerint a bíróságoknak megfelelően meg kell jelölniük, hogy döntéseiket mire alapozzák.³ Ugyanakkor utalt arra is, hogy a *Zarouali* és a *Papon*-ügyben⁴ azért nem állapították meg az Egyezmény megsértését, mert „bár a zsúri csak igen vagy nem választ adhatott, a bíróság elnöke által feltett kérdések képezték azt a keretet, amelyen az esküdtek döntése alapult és a kérdések precíz megfogalmazása ellensúlyozta azt a tényt, hogy az esküdtek döntésüket nem indokolták.”⁵

A Bíróság tehát azt mondta ki, hogy az ítéletek átláthatóságának és ezzel az eljárás tisztességességének nem az ítéletek indokolása az egyedüli biztosítéka. Az ítélet említett

---

¹ *Taxquet v. Belgium* 926/05 (13/01/2009).

² *Zarouali v. Belgium* 20664/92 (29/07/1994), D.R. no. 78-B.

³ *Taxquet*-ítélet, 40. bek.

⁴ *Papon v. France* 54210/00 (25/07/2002), Reports of Judgments and Decisions 2002-VII.

⁵ *Taxquet*-ítélet, 42. bek.

passzusát olvasva az angliai vagy az ír esküdtszéki rendszer változatlan formában történő fenntartásának hívei fellelgezhettek. Írorszáiban például a hivatásos bíró részletes útmutatást ad az esküdteknek a büntetőjog alkalmazandó elveiről, a vádban szereplő bűncselekmény elemeiről, összefoglalja a bizonyítási eljárás eredményét és figyelmezteti az esküdteket, ha úgy véli: valamely bizonyíték értékelése veszélyeztetheti a döntés helyességét.⁶ Angliában és Wales-ben a *Crown Court* bírái ugyancsak részletesen összefoglalják az esküdtek számára a tényeket és a tényekre alkalmazandó jogot.⁷

A kamarai *Taxquet*-ítélet 43. bekezdése azonban mégiscsak azt sugallja, hogy az ítéletek indokolásának nincs alternatívája és hogy az ír vagy az angol eljárásjog említett szabályai nem elégséges garanciái a tisztességes eljárásnak. A Bíróság ugyanis megállapítja, hogy a *Zarouali*-döntés óta érezhetően változott a strasbourgi esetjog és számos szerződő államban módosították a vonatkozó joganyagot. Az esetjogban bekövetkezett változást a Bíróság a következőkben foglalta össze: „(...) a Bíróság gyakorta úgy foglalt állást, hogy a bírói döntések indokolása szorosan kapcsolódik a tisztességes eljárás követelményéhez, amennyiben ily módon biztosítható a védekezéshez való jog. Az indokolás lényegesen hozzájárul az igazságszolgáltatás minőségéhez és biztosíték az önkényes döntéssel szemben.”⁸ A tagállamokban hozott törvényhozási intézkedések között a Bíróság Franciaország példáját említi: itt bevezették az esküdtek ítéletével szembeni fellebbezést és előírták a döntés indokainak közzétételét.

A *Taxquet*-ítélet ellentmondásosságát igazolja, hogy abból a bíróságok Európában eltérő következtetést vontak le. Belgiumban az arloni esküdtszék a *Taxquet*-ítéletből arra jutott, hogy az Egyezmény-konformitás csak akkor biztosítható, ha a zsűri indokolja a döntését,⁹ és erre az álláspontra helyezkedett az ír központi büntetőbíróság az egyik nagy

---

⁶ Erre hivatkozott is az ír kormány a *Taxquet*-ügyben beavatkozóként a Nagykamarához intézett észrevételeiben. Idézi Daly, T., *An Endangered Species?: The Future of the Irish Criminal Jury System in Light of Taxquet v. Belgium*. 1 NEW JOURNAL OF EUROPEAN CRIMINAL LAW (2) 164 (2010) (A továbbiakban: Daly, Irish Jury).

⁷ Roberts, P., *Does Article 6 of the European Convention on Human Rights Require Reasoned Verdicts in Criminal Trials?* 11 HUMAN RIGHTS LAW REVIEW (2), 225 (2011). (A továbbiakban: Roberts, Reasoned Verdicts).

⁸ *Taxquet*-ítélet, 43. bek.

⁹ Daly, Irish Jury, 161.

sajtónyilvánosságot kapott ügyben.¹⁰ A norvég legfelső bíróság ezzel szemben a *Taxquet*-ítélet azon megállapítását vélte döntőnek, hogy az elnök által a zsúrihez intézett kérdések hiányosak voltak és arra jutott, hogy az ítéletből nem vonható le az általános következtetés, hogy az esküdtszéknek indokolnia kellene verdiktjét.¹¹ Az irodalomban is eltérően értelmezték a *Taxquet*-ítéletet. *Decaigny* szerint az ítéletből egyértelműen az következik, hogy az esküdtszék köteles döntését indokolni.¹² *Daly* értelmezése ezzel szemben az, hogy ilyen kötelezettség nem feltétlenül következik az ítéletből.¹³

Belgiumban a *Taxquet*-ítéletet követően az Egyezmény-konformitást biztosítandó, módosították a büntetőeljárás törvényt – erről később szólok.¹⁴ Ugyanakkor a belga kormány az ügyet a Nagykamara elé utaltatta, és mind az Egyesült Királyság, mind pedig Írország kormánya is beavatkozóként lépett fel.¹⁵ *Roberts* okkal jegyezte meg, hogy a beavatkozóként fellépő államok érdeke abban, hogy milyen ítéletet hoz a Nagykamara, nagyobb volt, mint a közvetlenül érintett Belgiumé.¹⁶ Írországban az Alkotmány deklarálja minden vádlott jogát arra, hogy ügyében esküdtszék hozzon ítéletet.¹⁷ Az esküdtszéki rendszer alkotmányos elemei „egyszerű” törvénnyel nem módosíthatók és a tanácskozás titkossága és az arról való tájékoztatás tilalma a tárgyalást követően az alkotmányos elemek közé tartoznak. Az esküdtek tanácskozásának titkossága Angliában is

---

¹⁰ Daly, *Irish Jury*, 161-162.

¹¹ Daly, *Irish Jury*, 161-162; *Decaigny* szerint több belga esküdtszéki bíróság úgy értelmezte a *Taxquet*-ítéletet, hogy a zsúri köteles verdiktjét indokolni és igyekezett e követelménynek megfelelni. *Decaigny, T., Can Juries Convict in Accordance with the European Convention on Human Rights?* 1 *NEW JOURNAL OF EUROPEAN CRIMINAL LAW* (1) 12 (2010). (A továbbiakban: *Decaigny, Juries*).

¹² *Decaigny, Juries*, 10.

¹³ Daly, *Irish Jury* 163

¹⁴ Már a *Taxquet*-ítéletet megelőzően, 2008-ban törvényjavaslat készült, amely – egyebek között – tartalmazta azt a rendelkezést, hogy az esküdtszék köteles a bűnösséget kimondó döntését indokolni, és hogy a bíróság elnöke részt vehet az esküdtek tanácskozásán, hogy segítse őket az indokolás megfogalmazásában. A törvény, amely szerint az esküdtek kötelesek a verdikt főbb indokait ismertetni 2010. január 11-én lépett hatályba. Ld. *Taxquet v. Belgium* [GC] 926/05 (16/11/2010), *Reports of Judgments and Decisions* 2010, 35-36. bek. [továbbiakban: *Taxquet*-ítélet (Nagykamara)].

¹⁵ A *common law* rendszert követő két állam mellett Franciaország is beavatkozóként lépett fel.

¹⁶ *Roberts, Reasoned Verdicts*, 217.

¹⁷ Kivételek ismertek: így kisebb ügyekben egyesbíró jár el, a katonai bíróságok esküdtek nélkül ítéleznek és lehetőség van ugyancsak esküdtek nélkül eljáró különbíróságok felállítására. Daly, *Irish Jury*, 154. Megjegyzem, Belgium 1831. évi Alkotmánya szerint is esküdtszék dönt a súlyos bűntettek, továbbá a politikai- és sajtóbűntettek miatt emelt vádról. Hasonló rendelkezést tartalmaz az Alkotmány 1974 óta hatályos szövege azzal az eltéréssel, hogy a rasszista vagy xenofób indíttatású sajtó-bűncselekmények miatt nem esküdtszéknek járnak el. Ld. *Taxquet*-ítélet (Nagykamara) 23. bek. 1978-ban Spanyolországban is alkotmányos intézmény rangjára emelték az esküdtszék (ld. az Alkotmány 125. cikkét).

szent és sérthetetlen, és egy olyan szabályozás, amely a verdikt indokolását írná elő, az elv feladását jelentené.

A Nagykamara azonos eredményre jutott, mint a Kamara: egyhangúlag megállapította a 6. cikk sérelmét.¹⁸ De az ítélet indokolása megnyugtathatta a *common law* zsűri jövőjéért aggódókat.¹⁹ A Bíróság felidézte korábbi döntéseit, amelyekben megállapította: a zsűri indokolást nem tartalmazó verdiktje önmagában nincs ellentétben a tisztességes eljárás követelményével és ítéletében egyértelművé tette, hogy tartja magát korábbi esetjogához.²⁰

A Bíróság abból indult ki, hogy hatásköre elvben nem terjed ki annak vizsgálatára, hogy a tagállamok miképp alakítják igazságszolgáltatási rendszereiket. Megállapította, hogy az Európa Tanács számos tagállamában – az adott ország történelmének, hagyományainak és jogi kultúrájának megfelelően – a zsűrirendszer különféle formái léteznek.²¹ Leszögezte, hogy az esküdtsek intézménye nem kérdőjelezhető meg, a Szerződő Államoknak azt kell biztosítaniuk, hogy az eljárás – egészében vizsgálva – megfeleljen a 6. cikk követelményének.²² A Bíróság rögzítette, hogy tartja magát korábbi esetjogához: eszerint az Egyezmény nem kívánja meg, hogy az esküdtek indokolják döntésüket, és a 6. cikk nem zárja ki az esküdtseki eljárást, még ha a zsűri tagjai nem is adnak számot arról, hogy mire alapozták verdiktjüket.²³

Az ítélethez fűzött párhuzamos véleményében *Jebens* bíró utalt arra, hogy az egyes nemzeti megoldások, amelyek révén megkísérelték az esküdtseki rendszert összehangba hozni az ítélet indokolásának kötelezettségével, érdemben nem, csak formálisan biztosítják a terhelt jogát arra, hogy tájékoztatást kapjon elítélésének okairól. *Jebens* bíró említi a belga törvénymódosítást, amelyet 2010 januárjában, a *Taxquet*-ügyben született

---

¹⁸ *Taxquet*-ítélet (Nagykamara).

¹⁹ Egyesek szerint azonban a Nagykamara döntése tartalmaz olyan megállapításokat és javaslatokat, amelyek értelmezhetők akként is, hogy a zsűrirendszer hosszútávon nem tartható fenn jelenlegi formájában. A *Taxquet*-ítélet ezért arra ösztönöz, hogy az indokolást nem tartalmazó esküdtseki verdikt intézményének ésszerűségét és legitimitását kritikus vizsgálatnak vessük alá. Ld. Roberts, Reasoned Verdicts, 214.

²⁰ *Taxquet*-ítélet (Nagykamara), 90. bek.

²¹ *Ibid*, 83. bek.

²² *Ibid*, 84. bek.

²³ *Ibid*, 90. bek.

kamarai döntés után fogadtak el. Eszerint a bíró és az esküdtek együttesen fogalmazzák meg az ítélet indokait.²⁴ Norvégiában a Legfelső Bíróság kivételesen előírhatja, hogy a bíróság jelölje meg azokat a bizonyítékokat, amelyek döntő szerepet játszottak a vádlott bűnösségének megállapításában és ezt a hivatásos bírák az esküdtek nélkül teszik meg.²⁵ Mivel a hivatásos bírák az esküdtek tanácskozásán nem vesznek részt, igencsak kétséges, hogy az indokolás valóban az esküdtek véleményét tükrözi.

Megjegyzem, hasonló megoldást választottak a genfi törvényhozók 1996-ban: az esküdtektől megkívták, hogy indokolják meg a bíró által feltett kérdésekre adott válaszukat, de lehetővé tették számukra, hogy a jegyző (*greffier*) segítségét vegyék igénybe. Az esküdtek indokolt válaszai alapján fogalmazták meg aztán a hivatásos bírák az ítélet indokolását.²⁶ Összefoglalva tehát: kérdéses, hogy az esküdtszéki rendszer átalakítható-e úgy, hogy garantálja a vádlott jogát az indokolt ítélethez. E jog ugyanis csak akkor biztosított, ha a vádlott tudomást szerez arról, hogy melyek voltak a döntés *tényleges* motívumai. *Jebens* bíró ezért az általa ismertett törvényhozási kísérletek alapján arra jut, hogy az esküdtszéki eljárás sajátosságaira figyelemmel a *fairness* követelménye más – az indokolás hiányát – kompenzáló megoldásokkal biztosítható csak.

Az, hogy az elítélt és a közösség nem értesülhet arról, hogy melyek a verdikt *tényleges* indokai, azért is aggályos, mert az ítélethozatalt követően tilos bármifajta vizsgálatot tartani annak megállapítására, hogy mi is történt az esküdtek tanácskozásán. E szabály természetesen igazolható: biztosítja az esküdtek nyílt vitáját, a zsűri tagjait megóvja a bírálatoktól, esetleges retorzióktól, ha pl. egy nagy felháborodást kiváltó súlyos bűncselekménnyel vádolt személyt felmentenek. De az esküdtek tanácskozásának

---

²⁴ A belga megoldást bírálva *Decaigny* joggal veti fel a kérdést: vajon hajlandó-e bíró az ítélet *tényleges* indokait rögzíteni, ha például azt állapítja meg: az esküdtek nem az elénk tartott bizonyítékok alapján találták bűnösnek a vádlottat, hanem például faji előítélet miatt. Aggálya nem alaptalan: a hivatásos bíró a döntés valóságos indokainak rögzítése helyett igyekszik majd „korrekt” indokolást adni. *Decaigny* kifogásolja azt is, hogy felmentés esetén nincs indokolási kötelezettség; így az áldozatok és a közösség nem szerez tudomást arról, hogy mire alapozta a zsűri a felementést. *Decaigny*, *Juries*, 13.

²⁵ Ld. *Jebens* bíró párhuzamos indokolását. *Taxquet*-ítélet (Nagykamara).

²⁶ Thaman, S. C., *Should Criminal Juries Give Reasons for their Verdicts?: The Spanish Experience and the Implications of the European Court of Human Rights Decision in Taxquet v. Belgium*. 86 CHICAGO-KENT LAW REVIEW 627 (2011).

titkossága miatt sohasem derül fény arra, hogy a bűnösség kérdését netán pénzfeldobással, tetemre hívással, vagy mágiával döntötték el. És nem tudhatjuk meg, hogy az esküdteket nem motiválták-e például rasszista előítéletek a verdikt meghozatalakor. Így pedig nincs mód annak megállapítására, hogy a döntéshozó testület megfelelt-e a 6. cikkben írt pártatlanság követelményének.²⁷

Magyarázatot igényel, hogy zsűrirendszert ismerő tagállamok miért annak érdekében tettek intézkedéseket, hogy az esküdtek adjanak számot döntésük indokáról, holott láttuk: ez a zsűri sajátos természetére figyelemmel nehezen biztosítható és az EJEB esetjoga sem követelte meg ezt tőlük. A Bíróság, illetve az akkor még létezett Bizottság már az 1990-es években hozott döntéseiben úgy foglalt állást, hogy a 6. cikk nem követeli meg, hogy az esküdtszék indokolja döntését és ezt erősítette meg a *Taxquet*-ítélet.²⁸

A Bíróság a *Taxquet*-ítéletben egyébként „ötleteket” is adott, hogy miképp garantálható a döntéshozatal átláthatósága és hogyan kerülhető el az önkényesség kockázata – egyebek között ezt szolgálja az indokolási kötelezettség a hivatásos bíró előtt folytatott eljárásban – az esküdtszéki rendszerben. Azt, hogy a vádlott megtudja elítélésének indokait és az önkény kizárását biztosíthatja az EJEB szerint, ha a hivatásos bíró az esküdteknek világos tájékoztatást ad és pontosan megfogalmazott kérdéseket intéz hozzájuk.²⁹ Az egyezménykonform nemzeti szabályozás kialakításáért felelős jogalkotók talán azért döntöttek úgy, hogy az esküdtszéket kötelezik döntésének indokolására, mert ellentmondást láttak abban, hogy az EJEB az indokolt döntéshez való jogot a tisztességes eljárás implicit jogosítványai közé emelte,³⁰ majd kimondta, hogy e jogot nem kell garantálni az esküdtszéki eljárásban. A tisztességes eljárás nevesített (pl. a védelemhez vagy a tanúk kikérdezéséhez való jog) és implicit (a fegyverek egyenlősége, a hallgatáshoz való jog és az indokolt ítélethez való jog) részjogosítványai egyaránt korlátozhatók más jog vagy érdek nevében. A tanúkkal való konfrontáció vagy a hallgatás joga mindaddig korlátozható, amíg az eljárás összességében megőrzi

---

²⁷ A kérdés beható elemzésére ld. Quinn, K., *Jury Bias and the European Convention on Human Rights: a Well-Kept Secret?* CRIMINAL LAW REVIEW 998-1014 (2004, december).

²⁸ Az esetjog ismertetésére ld. *Taxquet*-ítélet (Nagykamara), 85-91. bek.

²⁹ *Ibid*, 92. bek.

³⁰ Ld. pl. *Van de Hurk v. Netherlands* 16034/90 (19/04/1994), A288.

tisztességes jellegét. Ahogy azt egy korábbi munkámban kifejtettem, a Bíróság inkább az implicit részjogosítványok korlátozhatóságát kész elismerni. Ez az implicit jogosítványok természetéből adódik, hiszen ezek terjedelmét maga az EJEB jelöli ki, meghatározva egyúttal e jogok korlátait is.³¹

Ám abban nincs különbség a nevesített és az implicit jogok között, hogy ezek mind – akárcsak maga tisztességes eljáráshoz való jog – abszolút érvényű jogok. Ez azt jelenti, hogy – szemben az Egyezményben eleve korlátozható jogokként megfogalmazott jogokkal (a véleménynyilvánítás joga, egyesülési vagy gyülekezési szabadság stb.) – nincs olyan helyzet, amelyben a tisztességes eljáráshoz való jogtól vagy annak valamely részjogosítványától való *totális* megfosztás igazolható lenne. Az eleve korlátozható jogok esetében más a helyzet. Akit gyűlöletre uszító kijelentései miatt megbüntetnek, azt az adott szituációban teljességgel megfosztották a véleménynyilvánítás szabadságától, anélkül, hogy emberi jogsérelemlről beszéljünk.

Ugyanakkor az eljárás nem őrizheti meg tisztességes jellegét, ha annak valamely részjogosítványától a vádlottat valamilyen *más jog vagy érdek* nevében totálisan megfosztották. Márpedig – úgy tűnik – a Bíróság ennek ellenkezőjét mondta ki, amikor kijelentette: a tisztességes eljáráshoz való jogot nem sérti, ha az esküdtszék nem adja indokát döntésének. Az EJEB azonban nem valamilyen más jogra vagy érdekre hivatkozva találta elfogadhatónak, hogy az esküdtszéki eljárásban a vádlott részére nem biztosított az indokolt ítélethez való jog.

A magyarázat talán az indokolt ítélethez való jog *instrumentális* jellegében keresendő. Ahogy a Bíróság leszögezte, az ítélet indokolása az önkényesség kizárását szolgálja, ez utóbbi pedig előfeltétele annak, hogy a közösség bizalommal legyen az igazságszolgáltatás iránt.³² Az ítélet indokolása továbbá feltétele annak, hogy a vádlott

---

³¹ Bárd, K., *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés* (Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2007), 58-61.

³² *Taxquet*-ítélet, 92. bek.

hatékonyan gyakorolhassa a jogorvoslathoz való jogát.³³ Az indokolásban a bíróság beszámol arról a gondolati folyamatról, amelynek eredményeképpen a rendelkező részben foglaltak szerint határozott. Az indokolás ismerete teremti meg a lehetőséget arra, hogy a védelem e folyamat gyengéire felhívja a fellebbviteli bíróság figyelmét. És az indokolás fedheti fel a jogorvoslati fórum előtt – a védelem kezdeményezése nélkül is – azokat a hibákat, amelyeket az elsőfokú bíróság a ténymegállapítás vagy a jogi minősítés során elkövetett.

Végül, az ítéletek indokolása a bírói pártatlanság előfeltétele. „A pártatlanság nem biztosítható, ha a bíróság nem indokolja döntését” – állítja *Theodor Meron*. „A döntés világos indokolása, a bírói érvelés folyamatának ismertetése alapvető garancia a bírói méltánytalansággal szemben.”³⁴

Ha elfogadjuk, hogy az indokolt ítélethez való jog instrumentális, akkor talán érthető lesz, hogy az EJEB miért hajlandó elfogadni, hogy egy konkrét ügyben a tisztességes eljárás implicit részjogosítványaként megfogalmazott indokolt ítélethez való jogától totálisan megfoszszák a vádlottat. Ha ugyanis kimutatható, hogy az ügyben voltak egyéb „instrumentumok”, amelyek révén megvalósultak azok a célok, amelyeket az ítélet indokolása szolgál, akkor kimondhatjuk: ez utóbbira nem volt szükség.

Ami az igazságszolgáltatás iránti bizalom megteremtését és megőrzését illeti, a hivatásos bírák előtt folytatott eljárásban az ítélet indokolásának nincs alternatívája. Ám az esküdtszéket éppen a hivatásosokkal szembeni bizalmatlanság – vagy a másik oldalról fogalmazva: a társakba, a velünk egyenrangú laikusokba vetett bizalom – hívta létre és tartotta/tartja életben. Az esküdtszéket nem racionális eljárás módja, hanem összetétele, valamint az legitimálja, hogy a közösségben elismert normákat alkalmazza. Az esküdtszék maga a bizalom alapja.

---

³³ Harris, D., O’Boyle, M., Bates, E. P., Buckley, C. M., *Harris, O’Boyle & Warbrick, Law of the European Convention on Human Rights* (2nd ed. Oxford, Oxford University Press, 2009), 268. Büntetőügyekben a jogorvoslathoz való jogot az EJEE 7. Kiegészítő jegyzőkönyvének 2. cikke biztosítja.

³⁴ Meron, T., *Judicial Independence and Impartiality in International Criminal Tribunals*. 99 AMERICAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW 360 (2005).

Láttuk, az ítélet indokolása a jogorvoslati jog hatékony gyakorlását is szolgálja. A *common law* rendszerében – egyebek között az indokolási kötelezettség hiányára figyelemmel az esküdszéki eljárásban – a fellebbviteli bíróságnak ugyanakkor csak korlátozott a lehetősége arra, hogy megítélje: a döntés az érdemét tekintve helyes vagy netán helytelen. Ugyanakkor a *common law* megközelítés szerint a processzuális szabályok megtartásával garantálható a döntés érdemi helyessége. Az eljárás szabályszerűsége könnyen ellenőrizhető, figyelemmel arra, hogy a perben történeteket részletesen dokumentálják a jegyzőkönyvben, akár szó szerint rögzítve azt, ami a tárgyaláson elhangzott.

Az ítélet indokolása a bírói pártatlanságnak is garanciája. Maga a tudat, hogy döntését részletesen meg kell indokolnia, a bírót elfogulatlan eljárasmódra ösztönzi. Az esküdszéki rendszerben nem az ítélet indokolásának kényszere, hanem az esküdtek kiválasztását megelőző eljárás a pártatlanság biztosítója. A vád és a védelem a szóba jöhető esküdtek közül egyeseket automatikusan kizárhat, másokat beállítottságuk megismerése érdekében kifaggathatnak, és ennek eredményeképpen indítványozhatják azoknak a kizárását, akiktől álláspontjuk szerint az ügy elfogulatlan elbírálása nem várható.³⁵

Úgy tűnik, az esküdszéki rendszerben megvannak azok az intézmények, „instrumentumok”, amelyek teljesíthetik azokat a funkciókat, amelyeket az indokolt ítélethez való jog szolgál. Kérdéseink persze maradnak. Már a kiinduló tézis – az, hogy az indokolt ítélethez való jog instrumentális jellegű – helytállósága is megkérdőjelezhető.

Roberts szerint az indokolás „a racionális döntéshozatal alapelve, amelyben instrumentális és önálló, érdemi erények testesülnek meg.”³⁶ Az indokolási kényszer

---

³⁵ A pártatlanság biztosításának egy másik eszköze, hogy a különösen szenzitív ügyekben nem az illetékességgel rendelkező, hanem egy másik esküdszék előtt folytatják le az eljárást. Ld Jackson, J. D., *Making Juries Accountable*. 50 AMERICAN JOURNAL OF COMPARATIVE LAW 481 (2002). (A továbbiakban: Jackson, Accountability).

³⁶ Roberts, Reasoned Verdicts, 215. Ugyanakkor az indokolt ítélethez való jog ebben a vonatkozásban is felfogható instrumentális jellegűnek, amely más intézményekkel „kiváltható”. Maga a kontradiktórius eljárás, amelyben a vádlott kifejtheti érveit, megkérdőjelezheti a vele szemben felhozott bizonyítékok hitelt érdemlőségét vagy a bíró összefoglalója és a zsűrihez intézett instrukciói a döntéshozatal mikéntjéről garantálja, hogy a vádlottat szubjektumként kezeljék.

instrumentális annyiban, hogy jobb minőségű döntést garantál. De belső értéke is van, amennyiben biztosítja az emberi méltóság tiszteletét. Akinek elmagyarázzák, hogy miért született ügyében ilyen vagy olyan döntés, azt szubjektumként, autonóm egyénként kezelik, nem pedig „puszta tárgyként, akit kénye-kedvére manipulálhat a hatóság”.³⁷

Kétségtelen, az esküdtszék mellett is gyakran hozzák fel érvként, hogy az intézménynek önálló értéke van: a zsűrirendszer a demokrácia megjelenítése az igazságszolgáltatásban. *Devlin* szerint minden zsűri egy kis parlament, az esküdtszék a részvételi demokrácia szimbóluma.³⁸ Ám ebből a deklarációból rendszerint olyan következtetést vonnak le a kérdéssel foglalkozó szerzők, amely azt látszik igazolni, hogy az esküdtszék inkább instrumentális: a laikusok részvétele az ítélezésben az emberekben – kivált magukban az esküdtekben – azt a benyomást kelti, hogy az igazságszolgáltatás tisztességesen működik. Az esküdtek, mivel rendszerint elégedettek saját teljesítményükkel, azzal az érzéssel térnek haza, hogy az igazságszolgáltatás jó színvonalú az országban.³⁹ Eszerint a zsűrirendszer instrumentális annyiban, hogy a jogrendszerbe vetett bizalmat erősíti. Ám ha el is fogadjuk, hogy a zsűrirendszernek önálló értéke van, ez nem változtat azon, hogy az ítélet indokolása is rendelkezik önálló, belső értékkel. Azzal, hogy a döntéshozót arra kötelezi: adjon számot ítélete indokairól, a jogrend a vádlottat szubjektumként ismeri el.

Kérdéses, hogy ma, amikor a bírói függetlenség mellett egyre inkább hangsúlyozzák a számonkérhetőséget is,⁴⁰ önmagában az a tény, hogy a vádlott felett a vele egyenrangúak ítéleznek, elégséges alapja-e a bizalomnak. Mondhatjuk: a kádi igazságszolgáltatás a múlté, már nem elégszünk meg azzal, ha a verdikt kihirdetését pusztán az „így döntöttem, mert így kellett döntenem” formula követi. Ezzel szemben felhozható, hogy míg a kádi egymaga hozta meg és közölte a döntését, addig a verdikt kollektív tanácskozás eredménye. Amennyiben pedig a viszonylag nagy létszámú zsűri csak egyhangú

---

³⁷ *Ibid.*

³⁸ Devlin, P., *Trial by Jury* (1956), 164. Idézi: Darbyshire, P., *The Lamp that Shows that Freedom Lives – Is it Worth the Candle?* CRIMINAL LAW REVIEW 745 (1991) (A továbbiakban: Darbyshire, *The Lamp*).

³⁹ Darbyshire, *The Lamp*, 745-746. *Darbyshire* ugyanakkor megjegyzi, hogy a sokan igyekeznek az esküdti szolgálat alól kibújni, és azok, akik ezt nem teszik, gyakran arról számolnak be, hogy amit tapasztaltak, kiábrándította őket. *Ibid.*, 746.

⁴⁰ A kérdés részletes elemzésére ld. Hack, P., *A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége* (Budapest, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, 2008), 82-99.

döntéssel hozhatja meg ítéletét, jogos a feltételezés, hogy a döntés hátterében ésszerű indokok állnak, és ez alapja lehet a bizalomnak. Ám Angliában és Írországban a múlt század utolsó harmadában bevezették azt a szabályt, hogy az érvényes verdikthez elégséges, ha a tizenkét esküdtből tízen azonos álláspontra jutnak.⁴¹ Kutatások azt igazolják, hogy amennyiben a többség egyetértése is elégséges a döntés érvényességéhez, az esküdtek arra törekszenek, hogy minél hamarabb meghozzák a verdiktet és ehhez utóbb „gyártanak egy történetet, amely döntésüket igazolja”.⁴² Ezzel szemben, amennyiben egyhangú döntésre kell jutniuk, az esküdtek a bizonyítási anyagot alapos elemzésnek vetik alá, azt részletesen megvitatják, hogy bizonytalankodó társaikat meggyőzzék és így biztosítsák az egyhangúságot.⁴³ Az esküdtszékbe, illetve a döntése helyességébe vetett bizalmat gyengíti az is, hogy a társadalom összetételét reprezentáló zsűri felállítása csaknem reménytelen. A véletlen kiválasztás önmagában nem garantálja a zsűri reprezentativitását. Elvileg elképzelhető, hogy a véletlen kiválasztás eredményeképpen olyan zsűri áll fel, amelynek „minden tagja konzervatív, fehér férfi”.⁴⁴

Az esküdtszék a hivatásosokkal szembeni bizalmatlanság hívta életre, és a generális verdikt, amely nem tartalmaz indokolást, védelmet nyújtott számukra a hivatásos bíró vagy a közvélemény nyomásával szemben – azaz függetlenségük biztosítója volt. Ezen kívül a közösségi normákat alkalmazó esküdtszék indokolást nem tartalmazó verdiktjével korrigálhatta az igazságtalan, drákói törvényeket. Mára talán csökkent a hivatásos bírókkal szembeni bizalmatlanság, az esküdtek – egyébként kizárólag a *common law* rendszerben elismert – jogát arra, hogy a törvényeket félretegyék, és azt lelkiismeretükkel helyettesítsék (*jury nullification*) pedig egyre többen megkérdőjelezzik. A törvények

---

⁴¹ Ld. O’Hanlon, R. J., *The Sacred Cow of Trial by Jury*. In: Brooks, T. (ed), *The Right to a Fair Trial* (Farnham, Surrey, Ashgate 2009), 7. (A továbbiakban: O’Hanlon *The Sacred Cow*).

⁴² Brooks, T., *The Right to Trial by Jury*. In: Brooks, T. (ed), *The Right to a Fair Trial* (Farnham, Surrey, Ashgate 2009), 87 (A továbbiakban: Brooks, *Jury*).

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Darbyshire, *The Lamp*, 745. Ez ugyan korrigálható azzal, hogy a felek az esküdtek közül egyeseket kizárhatnak, illetve kizárásukat kezdeményezhetik. De ezzel nem arra törekszenek, hogy reprezentatív zsűri álljon fel, hanem olyan, amely a feltételezhetően számukra kedvező döntést fog hozni. Korábban, a zsűri még kevésbé volt reprezentatív, mint manapság. 1956-ban *Lord Devlin* azt írta, hogy az esküdtek zöme középkorú, középosztálybeli férfi, és mivel hasznalóképpen gondolkodnak, az egyhangúság viszonylag könnyen bizsítható. Idézi O’ Hanlon, *The Sacred Cow*, 6.

módosítása a választott parlament és főbírák dolga – írja *Darbyshire*.⁴⁵ *O'Hanlon* szerint a zsűri joga arra, hogy ignorálja a törvényeket „elfogadható elnyomó és autokrata rendszerekben, de védhetetlen egy demokráciában, amelyben az alapvető jogok és szabadságok védelmét az alkotmány garantálja.”⁴⁶ *O'Hanlon* rámutat arra is, hogy az „zsűri tagjai arra tesznek esküt, hogy az eléjük tárt bizonyítékok alapján igaz döntést fognak hozni, és azzal, hogy a jogot félreteszik, az esküjüket szegik meg.”⁴⁷ „Az emberek a parlamentet bízták meg azzal, hogy akaratuknak megfelelő törvényeket alkosson és a parlament e jogát uzurpálja az esküdtszék.”⁴⁸ A *jury nullification* igazolására felhozott érv, hogy a közösségi normák érvényre juttatása érdekében a jog félretehető, ma már kevésbé meggyőző: megkérdőjelezhetjük ugyanis, hogy az egyre kevésbé homogén társadalmakban vannak-e egyáltalán a közösség által általánosan elismert normák.⁴⁹

Említésre méltó, hogy *Lord Justice Auld* az angliai büntető igazságszolgáltatási rendszerről készített jelentésében⁵⁰ is felhívja a figyelmet arra az ellentmondásra, hogy a zsűri tagjai a törvény alkalmazására tesznek esküt, ám ha joguk nincs is, de lehetőségük van arra, hogy olyan döntést hozzanak, ami szemben áll a törvénnyel.⁵¹ A *Lord Justice* azt a javaslatot teszi, hogy törvényben mondják ki: a zsűrinek nincs joga a vádlottat felmenteni a törvény ellenében vagy a bizonyítási anyag figyelmen kívül hagyásával.⁵² Ha ezt túl radikálisnak tartanák, alternatívaként *Lord Auld* azt ajánlja: ismerjék el nyíltan a zsűri jogát arra, hogy a konkrét esetben dönthetnek lelkiismeretük szerint. A bíró ennek megfelelően felhívna az esküdtek figyelmét arra, hogy nem kötelesek bűnösséget megállapító verdiktet hozni, ha a törvénnyel nem értenek egyet, vagy ha méltánytalannak tartják, hogy a vádlottat perbe fogták. *Lord Auld* szerint ez a megoldás őszintébb és feloldható lenne az az ellentmondás, hogy az esküdtek a törvény alkalmazására tesznek

---

⁴⁵ *Darbyshire*, *The Lamp*, 750

⁴⁶ *O'Hanlon*, *The Sacred Cow*, 14

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ *Jackson*, *Accountability*, 479.

⁵⁰ *Review of the Criminal Courts of England and Wales 2001*. A jelentés a Lord Kancellár (Lord Chancellor), a belügyminiszter (Home Secretary) és a főügyész (Attorney General) felkérésére készült. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.criminal-courts-review.org.uk/ccr-00.htm> (A továbbiakban: *Auld*, *Review*).

⁵¹ *Auld*, *Review*: Chapter 5 – Juries, 105. bek.

⁵² *Ibid.*, 107. bek.

fogadalmat, de módjuk van annak ignorálására. A *Lord Justice* példának Indiana és Maryland alkotmányait hívja fel, amelyek kimondják: az esküdtek nem pusztán a tényeket állapítják meg, hanem ők döntenek el azt is, hogy mi a jog.⁵³ Ugyanakkor az Egyesült Államokban is egyre inkább megkérdőjelezzük az esküdtek jogát arra, hogy a törvényt „felülírják”. Egyes bírák kizárják az esküdtek közül azokat, akik rokonszenveznek a „*jury nullification*” intézményével, és vizsgálatot tartanak, ha tudomást szereznek arról, hogy az esküdtek a jog ellenében kívánnak dönteni.⁵⁴

A bírói függetlenséget és pártatlanságot is érvként szokás felhozni amellet, hogy az esküdtek nem adnak számot döntésük indokairól. A függetlenség és a pártatlanság nevében zárnak el mindenkit attól, hogy a verdikt kihirdetését követően kutakodjon affelől, hogy mi motiválta az esküdteket.⁵⁵ Ez teszi lehetővé, hogy az esküdtek felszabadultan, őszinten kifejthessék álláspontjukat.⁵⁶ Ám a függetlenség és a számonkérhetőség viszonyát ma már másképp látjuk, mint egykor: a számonkérhetőség nem a függetlenség csorbításának eszköze, a függetlenség és a számonkérhetőség, amelynek garanciája az ítélet indokokolása, kiegészítik egymást. „A függetlenség azt jelenti, hogy a bírák csak a törvényeknek vannak alávetve, számadásra pedig azért kötelezzük őket, hogy meggyőződünk arról, tényleg alávetették-e magukat a törvényeknek, azoktól nem szakadtak-e el.”⁵⁷ Igaz, a *common law* zsűri – ahogy láttuk – megteheti, hogy nem veti magát alá a törvénynek. De láttuk azt is, hogy a *jury nullification* létjogosultságát egyre inkább kétségbe vonják és a számonkérhetőség nevében *Lord Auld* is azt a javaslatot teszi, hogy a bíró illetve a fellebbviteli bíróság

---

⁵³ *Ibid*, 108. bek.

⁵⁴ Jackson, *Accountability*, 481

⁵⁵ Angliában az 1981. évi *Contempt of Court Act* 8. cikke szerint tilos a zsűri tanácskozása során tett kijelentést, véleményt vagy a szavazásra vonatkozó információt megszerezni, feltárni, illetve erre felbujtani. A *House of Lords* álláspontja, hogy a verdikt meghozatalát követően fellebbviteli bíróság még akkor sem vizsgálhatja, hogy nem volt-e elfogult a zsűri, ha ezt állítják és felmerül annak a lehetősége, hogy a vádlottat tévesen ítélték el. *Mirza(Shabbir Ali)* [2004] UKHL 2;1 A.C. 1118. Idézi: Thornton, P., *Trial by Jury: 50 Years of Change*. CRIMINAL LAW REVIEW, 50th Anniversary Edition (2004, szeptember), 689.

⁵⁶ Brooks, *Jury*, 91.

⁵⁷ Bárd, K., *Bírói függetlenség az Európai Unió társult országaiban. Hol állunk mi magyarok?* 6 FUNDAMENTUM (1), 12 (2002).

folytathasson vizsgálatot annak megállapítására, hogy mi történt az esküdtek tanácskozásán, amennyiben valamilyen szabálytalanság gyanúja felmerül.⁵⁸

A pártatlanság követelményénél maradva, kérdéses, hogy az esküdtek kiválasztását megelőző eljárás erre megfelelő biztosíték-e. Angliában 1988-ban szűkítették a felek lehetőségét, hogy befolyásolják a zsüri összetételét, azzal, hogy az esküdtek indok nélküli kizáratását (*peremptory challenge*) megtiltották. Azokban az országokban, ahol a *peremptory challenge* intézménye még létezik⁵⁹ nagy a valószínűsége annak, hogy olyan esküdtszék áll fel, amely nem reprezentatív és ez megkérdőjelezheti pártatlanságát, de legalábbis a „pártosság” *látszatát* keltheti. Az Egyesült Államokban az ügyészek és az ügyvédek a potenciális esküdtek kikérdezésének kifinomult módszereit alkalmazzák, Céljuk ezzel nemcsak az, hogy kizárják a velük (illetve a vádlottal vagy a sértettel) szemben feltehetően elfogult személyeket, hanem az is, hogy ily módon olyan zsüri álljon össze, amelyről azt feltételezik: az ő javukra fog dönteni.⁶⁰ Emellett ismert a *peremptory challenge* intézménye, ezért némi túlzással állítható: az ügy kimenetele ma már nem azon múlik, hogy melyik fél képes meggyőzőbben bizonyítani állításainak helytállóságát, hanem azon, hogy kinek sikerül a számára kedvező összetételű (értsd: az irányába *elfogult*, tehát *nem pártatlan*) zsüri kiválasztása.⁶¹

Végül, kétségbe vonhatjuk azt is, hogy amennyiben az ítélet indokolásának hiányában csak eljárási fogyatékosagra hivatkozással kényszeríthető ki a fellebbezési eljárás, ténylegesen érvényesül-e az Egyezmény 7. Kiegészítő jegyzőkönyvében garantált fellebbezési jog. A szöveget olvasva igenis lehetnek kétségeink. A jegyzőkönyv 2. cikke szerint: „Annak, akit bíróság bűncselekmény miatt elítélt, joga van arra, hogy a bűnössége megállapítását, illetőleg a büntetés kiszabását tartalmazó ítéletet felsőbb bírósággal felülbíráltassa.” Talán az angol törvényhozásnak is lehettek kétségei, tény

---

⁵⁸ Auld, Review, 98. bek. Ez természetesen az 1981. évi *Contempt of Court Act* 8. cikkének módosítását kíváná.

⁵⁹ Így pl. Írországban vagy az Egyesült Államokban.

⁶⁰ Ezt *Devlin* már 1956-ban megjelent munkájában (*Trial by Jury*) megállapította. Idézi O'Hanlon, *The Sacred Cow*, 13

⁶¹ Az esküdtek kiszűrésére, kiválasztására irányuló eljárás olvasmányos leírására az amerikai büntető perben ld. Fletcher, G. P., *A Crime of Self-Defense: Bernhard Goetz and the Law on Trial* (Chicago, The University of Chicago Press, 1990), 84-99.

ugyanis, hogy az Egyesült Királyság nemhogy nem ratifikálta, de nem is írta alá a 7. Kiegészítő jegyzőkönyvet.⁶²

Összefoglalva: arra kerestem a magyarázatot, hogy zsűrirendszert ismerő tagállamok miért annak érdekében tettek intézkedéseket, hogy az esküdtek adjanak számot döntésük indokáról, holott ez a zsűri sajátos természetére figyelemmel nehezen biztosítható, és – ahogy láttuk – ezt az EJEB esetjoga sem követelte meg tőlük. Hipotézisem az volt, hogy az indokolt ítélethez való jog mint a tisztességes eljárás implicit részjogosítványa instrumentális jellegű: az indokolás az önkényesség kizárását szolgálja, ez utóbbi pedig előfeltétele annak, hogy a közösség bizalommal legyen az igazságszolgáltatás iránt. Az ítélet indokolása emellett a jogorvoslati jog hatékony gyakorlásának feltétele és végül, az ítéletek indokolása a bírói pártatlanság garanciája.

Állításom a következő volt: amennyiben kimutatható, hogy az esküdtszéki rendszerben vannak olyan egyéb „instrumentumok”, amelyek révén az ítélet indokolása által ellátott funkciók teljesíthetők, akkor kimondhatjuk: ez utóbbira a zsűrirendszerben valóban nincs szükség. A vizsgálat első lépcsőjében arra jutottam, hogy látszólag megvannak az esküdtszéki rendszerben azok az intézmények, „instrumentumok”, amelyek révén az indokolt ítélethez való jog által teljesítendő célok megvalósíthatók. Ám az alaposabb elemzés azt látszik igazolni, hogy a megváltozott körülményekre – a bírói függetlenség mellett a döntéshozók számadási kötelezettsége iránti igény megjelenésére, a homogén értékrendű közösségek eltűnésére, stb. – figyelemmel ezek az alternatív „instrumentumok” mára veszítettek legitimitásukból. Így továbbra is jogos a kérdés: vajon a tradicionális zsűrirendszer, amelynek egyik sajátossága, hogy az esküdtek nem

---

⁶² A jegyzőkönyvet nem ratifikálta Németország, Hollandia és Törökország, de az Egyesült Királyság az egyetlen ország, amely nem is írta alá azt, amivel egyben jelezte, hogy vonakodik a jegyzőkönyv kötelező hatályának elismerésétől. A teljes képhez tartozik, hogy Angliában a fellebbviteli bíróság *elvben* nemcsak eljárási hiba esetén semmisítheti meg a zsűri ítéletét, hanem akkor is, ha más okból támadnak kételyei affelől, hogy az esküdtek bűnösséget megállapító verdiktje megalapozott volt. Ugyanakkor erre ritkán kerül sor azokban az esetekben, ahol a védelem a fellebbezésben eljárási hibára nem tud hivatkozni. (Ld. Roberts, Reasoned Verdicts, 224) Írországból is fellebbezhet a védelem anyagi és eljárási jogsértésre hivatkozva. Ugyanakkor *Daly* megállapítja, hogy a fellebbezési jog érvényesülését nagyban korlátozza az indokolás hiánya, valamint az a körülmény, hogy a fellebbviteli bíróság vonakodik vizsgálni, hogy mi is zajlott a zsűri tanácskozásán, még akkor is, ha gyanú merül fel arra, hogy súlyos szabálytalanság történt. (Ld. *Daly*, Irish Jury, 164.)

adják indokát döntésüknek, fennmaradhat-e az Európai Emberi Bíróságnak a *Taxquet*-
ügyben hozott ítéletének tükrében?